

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Uuden pakkokeinolain vaikutus poliisin toimittamiin laite- etsintöihin

Mika Helin

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Uuden pakkokeinolain vaikutus poliisin toimittamiin laite-etsintöihin

Mika Helin
Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2018

Mika Helin

Uuden pakkokeinolain vaikutus poliisin toimittamiin laite-etsintöihin

Vuosi 2018 Sivumäärä 36

Tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten uusi pakkokeinolaki on vaikuttanut poliisin toimittamiin laite-etsintöihin. Tutkimuksessa perehdytään myös siihen, miten uutta pakkokeinolakia tulisi tulkita tutkinnan aikana. Tutkimuksen lopussa pohditaan, miten laite-etsinnän toimitamista voitaisiin kehittää ja käytäntöjä yhtenäistää.

Opinnäytetyössä aihetta tutkittiin laadullisen tutkimusmenetelmän avulla. Opinnäytetyön tutkimusote oli kvalitatiivinen ja tutkimusstrategia tapaustutkimus. Tutkimus koostuu kahdesta pääosasta, teoriaosuudesta ja empiirisestä osuudesta. Opinnäytetyön teoriaosuudessa määritellään ensin mitä poliisin toimittama laite-etsintä on. Opinnäytetyön empiirinen osuus toteutettiin teemahaastattelujen ja havainnoinnin avulla.

Teoriaosuudessa käytettiin apuna lainsäädäntöä, virallislähteitä ja oikeuskirjallisuutta. Keskeisinä lainsäädännöllisinä lähteinä käytettiin 1.1.2014 voimaan tulleita ja kokonaisuudistuksen läpi käyneitä poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolakeja. Empiirisessä osuudessa tutkimuksen aineistonhankintamenetelmiksi valikoituivat puolistrukturoitu teemahaastattelu sekä havainnointi, jotka toteutettiin kevään 2018 aikana.

Toimeksiantajalla, Keskusrikospoliisin Tutkintaosastolla, oli tarve saada selvitys vuonna 2014 uudistetun pakkokeinolain vaikutuksesta laite-etsintöihin. Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen ja laadulliseen tutkimukseen kuuluen työssä hyödynnettiin tutkijan omia kokemuksia ja havaintoja. Aihetta tarkasteltiin lähinnä poliisin toimivallan kannalta.

Opinnäytetyön tuloksista voi todeta, että uusi pakkokeinolaki on selkeyttänyt laite-etsinnän määritelmiä, mutta edelleen on epätietoisuutta ja hajontaa tulkinnoissa. Pakkokeinolaki ei ole laite-etsinnän suhteen täysin selkeä ja yksiselitteinen.

Asiasanat: Esitutkinta, Kotietsintä, Laite-etsintä, Pakkokeinolaki

Mika Helin

The Impact of the new Coercive Measures Act on Searches of Devices Conducted by the Police

Year	2018	Pages	36
------	------	-------	----

This study aims to examine how the new Coercive Measures Act has affected searches of devices conducted by the police. It also discusses the factors and legislative acts that impact on the effective performance of such searches. The paper concludes with a discussion of how the performance of searches of data contained in devices could be improved and the practices of the police harmonised.

The subject of the study is examined using a qualitative research method. The research strategy applied is a case study. This paper consists of two main parts, a theoretical and an empirical part. The theoretical part of the thesis defines what searches of devices conducted by police are. The empirical part has been implemented through theme interviews and observation.

In the theoretical part, the subject is discussed in the light of relevant legislation, official sources and legal literature. The key legal sources used comprise the Police Act, the Criminal Investigation Act and the Coercive Measures Act which came into force on 1 January 2014 after an overall legislative reform. The empirical part of the study is based on the research material that was collected by means of observations and semi-structured theme interviews in spring 2018.

The National Bureau of Investigation Criminal Investigation Division, which commissioned this paper, needed to obtain a report on the impact of the revised 2014 Coercive Measures Act on searches of devices conducted by the police. This paper is a work-based study that exploits the author's personal experiences and observations in line with the qualitative research method. The subject is primarily discussed from the perspective of police powers.

When it comes to the findings of the study, it can be concluded that the new Coercive Measures Act has clarified the definitions related to the search of devices, but that there is still uncertainty and variation in the interpretation of the Act. The provisions on the search of devices laid down in the Coercive Measures Act are not entirely clear and unambiguous.

Keywords: Coercive Measures Act, Criminal Investigation, Search of Devices, Search of Premises

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja aiheen rajausta	8
1.2	Aiemmat tutkimukset	8
1.3	Keskeiset käsitteet	9
1.4	Tietoperusta	9
1.5	Tiedonkeruu- ja analysointimenetelmät	10
1.6	Tapaustutkimus	10
2	Laite-etsintä.....	11
2.1	Laite-etsinnän määritelmä	11
2.2	Laite-etsinnän edellytykset	12
2.3	Laite-etsinnästä päättäminen ja ilmoittaminen	13
2.4	Laitteen haltuun ottaminen ja laite-etsinnän kesto	13
2.5	Läsnäolo laite-etsinnässä	14
2.6	Datan säilyttämismääräys	14
2.7	Etäetsintä	14
3	Opinnäytetyön toteutus	15
3.1	Haastattelu.....	15
3.1.1	Teemahaastattelu.....	15
3.1.2	Teemahaastattelun suunnittelu ja haastateltavien otanta.....	17
3.1.3	Teemahaastattelun analyysi	18
3.1.4	Teemahaastattelun tulokset	19
3.2	Havainnointi	22
3.2.1	Havainnoinnin tulokset.....	23
4	Johtopäätökset, kehittämisideat ja jatkotutkimusaiheet.....	24
4.1	Johtopäätökset	24
4.2	Kehittämisideat	25
4.2.1	Panostaminen suunnitteluvaiheeseen	25
4.2.2	Työtapojen, dokumentoinnin ja koulutuksen yhtenäistäminen.....	26
4.2.3	Laitteiden sinetöinti	26
4.3	Jatkotutkimusaiheet.....	26
4.3.1	Esitutkinta- ja ilmoitusvelvollisuus	26
4.3.2	Etäetsintä Suomen rajojen ulkopuolella	27
5	Tutkimuksen luotettavuus	27
5.1	Triangulaatio.....	28
5.2	Tutkimusaineiston riittävyys	28
5.3	Eettisyys	29

6	Lähteet	30
7	Kuviot.....	33
8	Liitteet	34

1 Johdanto

Yhteiskunnan digitalisoituminen ja sähköistyminen ovat alkaneet kehittyä noin vuoden 1980 tietämällä, kun kotitietokoneet alkoivat yleistyä ihmisten kodeissa (Koiranen ym. 2016). 1990-luvulla keskiverto suomalainen omisti yhden internetiä hyödyntävän päätelaitteen. Tänä päivänä tavallisessa suomalaisperheessä saattaa olla 10 erilaista laitetta, jotka ovat jatkuvasti yhteydessä internetiin. (Peltomäki & Norppa 2015, 17.) Gartner (2014) arvelee raportissaan, että vuonna 2022 tyypillisellä kotitaloudella voi olla jopa yli 500 älylaitetta kotona.

Laite-etsintä on ajankohtainen aihe sekä poliisin organisaatiossa että koko yhteiskunnassa. Tietoteknisistä laitteista on nopeasti tullut tärkeä väline lähes jokaiselle. Teknisen kehityksen myötä ihmisillä on dataa yhä enemmän teknisissä laitteissa. Laitteiden sisältämä tietomassa saattaa sisältää tärkeää dataa esitutkinnan kannalta. Mahdollisia laite-etsinnän kohteita tulee koko ajan lisää ja vain mielikuvitus on rajana, miten ne voidaan hyödyntää esitutkinnassa. Tämän vuoden ensimmäisellä neljänneksellä Keskusrikospoliisissa on jäljennetty enemmän dataa, kuin koko viime vuonna yhteensä.

Poliisi toimittaa joka vuosi yhä enemmän laite-etsintöjä ja viime aikoina poliisin toimittamat etsinnät ovat saaneet runsaasti julkisuutta. Eriyisen kiinnostava etsintä tapahtui joulukuussa 2017, kun Keskusrikospoliisi takavarikoi toimittaja Laura Halmisen omaisuutta. Kotietsintä liittyi Helsingin Sanomien artikkeliin Puolustusvoimien viestikoekeskuksesta. Poliisipartio oli tutkimassa tulipalon syytymistä asuinkerrostalon kellaritiloissa, kun partio havaitsi rikutun kannettavan tietokoneen ja sen osia. Poliisi epäili, että Halminen oli yrittänyt tuhota tietokoneetta liittyen Helsingin Sanomissa julkaistuun artikkeliin, jonka johdosta oli uutisoitu epäilyistä turvallisuussalaisuuden paljastamisesta. Keskusrikospoliisi takavarikoi tietokoneen lisäksi Halmisen oman puhelimen, Helsingin Sanomien puhelimen, tietokoneen ja muistitikkuja. Tässä tutkimuksessa on haastateltu kyseisen esitutkinnan tutkinnanjohtaja.

Laite-etsintämenettelyä koskeva lainsäädäntö koki perusteellisen uudistuksen vuoden 2014 alussa, jolloin uusi pakkokeinolaki astui voimaan. Säännökset laite-etsinnästä ovat kokonaan uusia, koska edellisessä pakkokeinolaisissa laite-etsintää ei mainittu lainkaan. Laite-etsintöjä tehtiin takavarikon tai kotietsinnän säännösten perusteella. Usein tuli tilanteita, joissa pykälät eivät yksinkertaisesti taipuneet päivittäiseen toimintaan. Uudella pakkokeinolailla tavoiteltiin selkeyttä. Tavoitteena oli säännellä viranomaisten toimivaltuuksista nykyistä täsmällisemmin ja kattavammin.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin uuden pakkokeinolain vaikutusta poliisin toimittamiin laiteetsintöihin sekä arvioitiin ja perehdyttiin lainsäädännöstä johtuviin tulkintaongelmiin poliisin näkökulmasta. Tutkimuksessa perehdyttiin myös siihen, miten uutta pakkokeinolakia tulisi

tulkita tutkinnan aikana. Lisäksi pyrittiin löytämään kehitysideoita, miten laite-etsinnän toimittamista voitaisiin kehittää ja käytäntöjä yhtenäistää.

Alustava käsitys aiheesta syntyi noin vuosi ennen varsinaisen työn aloittamista. Työnantajani, Keskusrikospoliisin tutkintaosastolla, oli tarve saada ohje laite-etsinnän toimittamisesta, koska käytännöt ja tietämys laite-etsinnästä oli kirjavaa. Tutkintaosaston sisäinen ohje tehtiin ja toimitettiin toiveiden mukaisesti.

1.1 Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Kvalitatiivisen tutkimuksen päätavoitteena oli tuottaa poliisille tietoa vuonna 2014 voimaan tulleen pakkokeinolain vaikutuksesta poliisin toimittamiin laite-etsintöihin. Ensisijaisesti käsittelemme tutkimuksessani toimenpiteitä poliisin näkökulmasta.

Tutkimus koostuu kahdesta pääosasta, teoriaosuudesta ja empiirisestä osuudesta. Opinnäytetyön teoriaosuudessa määritellään mitä poliisin toimittama laite-etsintä on. Opinnäytetyön empiirinen osuus toteutettiin teemahaastattelujen ja havainnoinnin avulla. Tutkimuskysymyksiä tutkimuksessa ovat seuraavat:

1. Miten uusi pakkokeinolaki on vaikuttanut poliisin toimittamiin laite-etsintöihin?
2. Miten uutta pakkokeinolakia tulisi tulkita tutkinnan aikana?
3. Miten laite-etsinnän toimittamista voitaisiin kehittää ja käytäntöjä yhtenäistää?

Opinnäytetyö on rajattu koskemaan uuden pakkokeinolain vaikutuksia poliisin toimittamiin laite-etsintöihin. Erityiseen kotietsintöihin liittyviin laite-etsintöihin, yksityisyyden suojaan liittyvät kysymykset sekä etäetsintään Suomen rajojen ulkopuolelle liittyvät kysymykset on jätetty tutkimuksesta pois.

1.2 Aiemmat tutkimukset

Tuomo Laukkanen on vuonna 2018 valmistuneessa OTM-tutkielmassaan tutkinut laite-etsintää ja etsintävaltuutetun toimintaa teoksessaan Salassapidon suojelija: tutkielma etsintävaltuutettuun liittyvästä sääntelystä ja etsintävaltuutetun toiminnasta vuosina 2014 - 2016. Laukkanen tutkimuksessa on selvitetty etsintävaltuutettuun liittyvän sääntelyn sisältö sekä syyt ja tavoitteet, jotka sääntelyn syntyyn liittyvät. Laukkanen tutkielma liittyy erityisiin etsintöihin. Erityiset etsinnät on rajattu tästä tutkimuksesta.

Arto Partanen on vuonna 2014 valmistuneessa pro-gradussaan tutkinut laite-etsintää yksityisyyden suojan kannalta teoksessaan Digitaalisen todistusaineiston etsintä: laite-etsintä ja yksityisyyden suoja. Yksityisyyden suojaan liittyvät kysymykset on rajattu tästä tutkimuksesta.

1.3 Keskeiset käsitteet

Tutkimukseni sisältää joitakin käsitteitä, jotka voivat olla lukijalle vieraita. Tutkimuksen luotavuuden ja ymmärrettävyyden vuoksi, on tärkeää määritellä tutkimuksessa käytettävät keskeiset käsitteet ja avata lukijalle niiden sisältö. Työhön liittyvät keskeiset käsitteet ovat laite-etsintä, pakkokeinolaki, kotietsintä, etäetsintä ja esitutkinta.

Laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää (Pakkokeinolaki 8:20 §).

Pakkokeinolaki antaa poliisille valtuudet ottaa kiinni rikoksesta epäillyn henkilön, pidättää hänet ja esittää häntä vangittavaksi. Pakkokeinoja voidaan käyttää esimerkiksi rikoksen selvittämiseksi, rikosprosessin häiriöttömyyden turvaamiseksi ja rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. (Poliisi 2018.) Pakkokeinolain nojalla poliisi voi puuttua tiettyihin yksilön lailla suojattuihin oikeuksiin.

Kotietsintä voidaan suorittaa henkilön tai esineen löytämiseksi. Kotietsintä saadaan toimittaa rakennuksessa, huoneessa, suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta. Kotietsinnässä saadaan käyttää huoneen tai säilytyspaikan avaamiseen voimakeinoja, jos se on tarpeellista. (Minilex 2018.)

Etäetsinnällä tarkoitetaan toimintaa, jossa teknisellä laitteella tietoverkkoa hyväksi käyttäen etsitään tietoa toisesta laitteesta. Tiedon etsiminen suoritetaan tällöin käyttämättä etsinnän kohteena olevan henkilön luona tai hallussa olevaa laitetta. (HE 222/2010.)

Esitutkinta on rikosprosessin ensimmäinen vaihe. Rikoksen esitutkinnassa poliisi selvittää onko tapahtunut rikos, sen teko-olosuhteet ja keitä asia koskee. Poliisin on toimitettava esitutkinta, kun on syytä epäillä, että rikos on tehty. Poliisi on velvollinen toimittamaan esitutkinnan ilman aiheetonta viivytyksiä. (Poliisi 2018.) Rikosprosessin seuraavat vaiheet ovat syyteharkinta, oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano.

1.4 Tietoperusta

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jonka päätavoitteena oli kuvata uuden pakkokeinolain vaikutusta poliisin toimittamissa laite-etsinnöissä, miten uutta pakkokeinolakia tulisi tulkita tutkinnan aikana sekä miten laite-etsinnän toimittamista voitaisiin kehittää ja käytäntöjä yhtenäistää. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin sekä tapaustutkimus että laadullinen tutkimusmenetelmä.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käytettiin apuna lainsäädäntöä, virallislähteitä ja oikeuskirjallisuutta. Keskeisinä lainsäädännöllisinä lähteinä käytettiin 1.1.2014 voimaan tulleita ja koko-

naisuudistuksen läpi käyneitä poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolakeja. Opinnäytetyön empirinen osuus toteutettiin teemahaastattelujen ja havainnoinnin avulla.

1.5 Tiedonkeruu- ja analysointimenetelmät

Menetelmiä kannattaa harkita sen mukaan, minkälaista tietoa halutaan ja mikä käyttötarkoitus kerätyllä tiedolla on (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 40). Tässä tutkimuksessa on käytetty ymmärtämiseen pyrkivää laadullista analyysia ja tiedonkeruun menetelminä on käytetty haastattelua, dokumenttianalyysia ja havainnointia. Eri menetelmillä saatiin tutkimuksen tueksi monipuolisesti tietoa sekä näkökulmia.

Laadullinen tutkimus sopii hyvin tutkimusmenetelmäksi, kun tarkoituksena on selvittää menettelytapoja ja kehitysehdotuksia. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista nostaa esiin muun muassa haastateltavien eriäviä näkemyksiä samaan asian suhteen. Se on otollinen keino myös sellaisen aiheen tutkinnassa, jota ei ole tutkittu paljoa. Laadullisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kattavasti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 205.)

Tutkimusta ei olisi ollut järkevää toteuttaa määrällisesti, koska otanta olisi ollut suhteellisen pieni, eivätkä tulokset olisi olleet tilastollisesti päteviä. Sen kautta ei olisi myöskään saatu haastateltavien mielipiteet tulemaan esiin yhtä hyvin. Laadullinen tutkimus muodostui parhaimmaksi vaihtoehdoksi haastateltavien näkemysten esiin nostamisessa.

1.6 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus on tutkimusstrategia, jossa pyritään syvällisen perehtymisen ja useiden tietolähteiden kautta saamaan mahdollisimman hyvä käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustutkimuksen lähtökohdaksi on tutkijaa kiinnostava ilmiö tai tapaus. Tutkijalla on usein ilmiöstä aiempaa tietämystä, jonka pohjalta muodostuu alustava tutkimusongelma. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 26)

Tapaustutkimus on vaativa ja sitä ei voida pitää opinnäytetyöntekijän kannalta helppona ratkaisuna. Tapaustutkimuksen oikea toteuttaminen vaatii tutkijalta useiden menetelmien hallintaa. Tähän seikkaan kiinnittää huomiota myös Kananen (2013, 28), joka lisäksi on pannut merkille, että tapaustutkimus on laadullista tutkimusta laajempi ja se tarjoaa kokonaisvaltaisen ja syvällisen tutkimuksen, jossa hyödynnetään monia tietolähteitä.

Tapaustutkimuksen tarkoitus on tehdä tapauksesta ymmärrettävä. Tapaustutkimuksessa tuotetaan ongelmaan ratkaisu, mutta tutkija ei ryhdy käytännön työhön ongelman poistamiseksi. Tapaustutkimuksessa työ jää siihen, että ratkaisu esitetään. (Kananen 2013, 15.)

Tapaustutkimus käyttää monipuolista ja monilla eri tavoilla hankittua tietoa analysoimaan tiettyä nykyistä tapahtumaa tai toimintaa tietyssä rajatussa ympäristössä. Tapaustutkimuk-

sesta ei ole yksiselitteistä määritelmää, sillä sitä voi tehdä monella tavalla ja siten tapaustutkimus on käsitteenä monisyinen (Saarela-Kinnunen & Eskola 2015, 180 - 181).

Tapaustutkimukset, kuten kaikki muutkin tutkimukset, voidaan luokitella alalajeihin. Tämä opinnäytetyö voidaan luokitella kuvailevaksi tapaustutkimukseksi. Kuvailevassa, eli deskriptiivisessä tapaustutkimuksessa, pyritään esittämään hyvä ja tiheä kuvaus ilmiöstä. Kuvaileva tapaustutkimus on tapaustutkimuksen vanhin ja perusmuoto. (Kananen 2013, 55 - 59.)

Vaihtoehtoisesti tutkimusote olisi voinut olla myös konstruktiiivinen tai lainopillinen. Hirvosen mukaan (2011, 36 -37) lainopillisen tutkimuksen menetelmän keskeisessä asemassa ovat voimassaolevan oikeuden tulkinta ja systematisointi. Konstruktiiivinen tutkimusote puolestaan on innovatiivisia konstruktioita tuottava metodologia, jolla pyritään ratkaisemaan reaali maailman ongelmia ja tuottamaan kontribuutioita sille tieteenalalle, jossa sitä sovelletaan (Lukka 2015). Tutkimuksen edetessä tapaustutkimus kuitenkin muodostui parhaimmaksi vaihtoehdoksi, koska se mahdollisti parhaiten monimenetelmällisyyden ja moniulottuvuuden tässä tutkimuksessa.

2 Laite-etsintä

Tässä luvussa kerron mitä laite-etsintä on ja toisaalta mikä ei ole laite-etsintää. Laite-etsintämenettelyä koskeva lainsäädäntö koki perusteellisen uudistuksen vuoden 2014 alussa, jolloin uusi pakkokeinolaki astui voimaan. Uuden pakkokeinolain tarkoituksena oli lainsäädännön selkeyttäminen ja täydentäminen. Vanhan pakkokeinolain (450/1987) perusteella laite-etsinnän katsottiin sisältyvän kotietsintään. Nyt laite-etsintään liittyvistä kysymyksistä on selvyyden vuoksi säädetty erikseen. (HE 222/2010.)

2.1 Laite-etsinnän määritelmä

Pakkokeinolain 8:20 §:n mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Laite-etsinnän piiriin kuuluvat siten sellaiset tiedot, jotka ovat laitteessa ennen etsinnän aloittamista tai jotka tulevat laitteeseen etsinnän aikana.

Laite-etsinnässä on kysymys laitteessa olevan tiedon etsimisestä, takavarikoimista tai asiakirjan jäljentämisestä varten. Laite-etsintä kohdistuu tietosisältöön, eikä varsinaisesti itse laitteeseen. Tietosisällöllä tarkoitetaan laitteeseen tai tietojärjestelmään tallennettua tai sen muistissa muuten olevaa yksittäistä tietoa tai tietokokonaisuutta. (HE 222/2010 vp, 306).

Laite-etsintä on osa esitutkintaa. Esitutkinnalla tarkoitetaan selvityksen hankkimista epäilyistä rikoksista mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Esitutkinta on rikosprosessin ensimmäinen vaihe. (Tolvanen, M & Kukkonen 2011, 1.)

Rantaeskola (2014, 261) on todennut, että laite-etsinnässä kysymys ei ole varsinaisesti laitteen tutkimista, vaan laitteessa olevan tiedon etsimistä takavarikoimista tai jäljentämistä varten. Pelkästään tallennusvälineiden, kuten esimerkiksi gsm-puhelimen ja SIM-kortin yksilöintitietojen tarkistaminen ei myöskään ole laite-etsintää, koska tällöin ei tarkastella laitteen tietosisältöä.

Ennen uutta, vuonna 2014 voimaan tullutta pakkokeinolakia, laite-etsintää ei mainittu lainkaan. Nyt pakkokeinolaissa on kymmenen pykälää, jotka käsittelevät laite-etsintää. Ensimmäisessä laite-etsintää koskevassa pykälässä, pakkokeinolaki 8:20 §, määritellään laite-etsintä ja toisessa pykälässä käsitellään sen edellytykset. Viimeinen laite-etsintää koskeva pykälä on laite-etsinnästä päättäminen, pakkokeinolaki 8:29 §.

Laite-etsinnässä on siis kyse epäillyn rikokseen liittyvän sähköisen todistusaineiston etsimisestä ja keräämisestä jostain laitteesta. Useimmiten kyse on tietokoneista ja älypuhelimista. Tutkimuksen haastatteluissa ilmeni, ettei pakkokeinolain määritelmä laite-etsinnästä ole yksiselitteinen. Tulkintaan liittyvistä asioista kerron enemmän kolmannessa kappaleessa, teema-haastattelun tuloksissa.

2.2 Laite-etsinnän edellytykset

Laite-etsinnän edellytykset on kirjattu pakkokeinolakiin varsin lyhyesti ja selkeästi. Pakkokeinolain 8:21 §:n mukaan laite-etsinnän edellytyksenä on epäily rikoksesta, josta voi seurata vähintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Lisäksi on voitava olettaa, että etsinnällä löydetään takavarikoitava tai jäljennettävä asiakirja tai tieto.

Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi omistajalle, jos on syytä olettaa, että laite on rikoksella joltakulta viety. Tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen, esimerkiksi kun poliisi löytää jollain tehtävällä varastetuksi epäiltävää omaisuutta. Laite-etsintä voidaan tehdä myös yhteisösakon edellytysten selvittämiseksi.

Mikäli laite-etsintä suoritetaan paikanetsinnän, esimerkiksi kotietsinnän yhteydessä, tulee sovellettavaksi paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevat säännökset. Käytännöllisistä syistä laite-etsintä toimitetaan useimmiten poliisin tiloissa. Ainoastaan joissakin poikkeustapauksissa suoritetaan laite-etsintää kotietsinnän yhteydessä. Esimerkiksi laitteen ollessa päällä, ja on epäiltävissä, että tiedonsaanti vaarantuu, jos laitetta siirretään.

On huomioitava, että vaikka laite-etsintä toimitetaan poliisin tiloissa, on mahdollisuuksien mukaan paikalla oltava etsinnän toimittajan nimeämä todistaja, joka käytännössä on poliisin palveluksessa oleva henkilö. Lähtökohtaisesti laite-etsintää ei tulisi toimittaa yksin.

2.3 Laite-etsinnästä päättäminen ja ilmoittaminen

Pakkokeinolain 8:29 § mukaan laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies ja kiireellisessä tilanteessa muu poliisimies. On tärkeää huomioida, että laite-etsintä ei ole salainen pakkokeino, eli etsinnän kohteen tulee olla tietoinen, että hänen laitteeseensa kohdistetaan laite-etsintä.

Säännös siten estää niin sanotun salaisen kotietsinnän, josta ilmoitettaisiin jälkikäteen. Tämä seikka voi johtaa käytännön ongelmiin. Tiedonhankinnan tarkoitus saattaa vaarantua vakavasti, koska laki velvoittaa poliisia ilmoittamaan laite-etsinnästä etukäteen. Tämän päivän teknologia mahdollista tiedon hävittämisen erittäin nopeasti ja helposti.

Tämän tutkimuksen mukaan pakkokeinolakia tulisi muuttaa siten, että jälkikäteen ilmoittautuminen olisi mahdollista. Haastateltavat asiantuntijat olivat yksimielisiä siitä, että jälkikäteen ilmoittaminen tulisi olla mahdollista. Tästä kerron lisää kolmannessa kappaleessa, teemahaastattelun tuloksissa sekä neljännessä kappaleessa, tutkimuksen johtopäätöksissä.

2.4 Laitteen haltuun ottaminen ja laite-etsinnän kesto

Pakkokeinolain 8:22 §:n mukaan poliisimies saa ottaa teknisen laitteen haltuunsa laite-etsinnän toimittamista varten. Etsinnän jälkeen laite pitää palauttaa sille, jonka hallusta se on otettu. Jos laite-etsintää ei voida viivytyksettä toimittaa, laite on takavarikoitava.

Haastattelujen, havainnoinnin ja tutkijan omien kokemusten mukaan laite-etsinnän määritelmä ja kesto eivät ole itsestään selviä asioita. Milloin alkaa laitteen etsintä ja milloin se loppuu? Entä miten pitäisi tulkita *viivytyksettä*? Pakkokeinolaista ei löydy suoria vastauksia.

Yleisen tulkinnan mukaan laite-etsintä päättyy, kun tietokoneesta on otettu jäljennös. Tämän tulkinnan mukaan jäljennöksen tutkiminen ei ole enää laite-etsintää, vaan poliisin taktista tutkintaa. Rantaeskola (2014, 268) toteaa, että tämä on myös asiakkaan etu, koska asiakas saa laitteensa nopeammin takaisin. Vielä tärkeämpi perspektiivi on se, että tutkintaa ei kohdisteta alkuperäiseen aineistoon, jolloin vältetään väitteet, että tutkinnassa olisi manipuloitu alkuperäistä aineistoa.

Laite-etsinnän alkamista ja sen loppumista sekä *viivytyksettä*-termiä, voidaan tämän tutkimuksen mukaan tulkita hyvin eri tavoilla. Tulkintaan liittyvistä asioista kerron enemmän kolmannessa kappaleessa, teemahaastattelun tuloksissa.

2.5 Läsäolo laite-etsinnässä

Pakkokeinolaisla lāsäoloa laite-etsinnässä viitataan vastaaviin kotietsintäpykäliin. Pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan sille, jonka luona tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevalle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja.

Useimmiten laite-etsintä suoritetaan kuitenkin poliisilaitoksen tiloissa sen jälkeen, kun etsinnän kohteena oleva laite on otettu poliisiin haltuun. Tällöin vaatimusta lāsäolosta ei tarvitse soveltaa, koska säännös lähtee siitä, että etsintä tehdään jonkun kohdehenkilön luona. Mikäli laite-etsintä tehdään poliisilaitoksella, niin tällöin ei olla kohdehenkilön luona.

Laite-etsinnän kestoa ja lāsäoloa laite-etsinnässä voidaan tämän tutkimuksen mukaan tulkita hyvin eri tavoilla. Tulkintaan liittyvistä asioista kerron enemmän kolmannessa kappaleessa, teemahaastattelun tuloksissa.

2.6 Datan säilyttämismääräys

Palvelimella olevaa tietoa pystytään joissakin tapauksissa suojaamaan datan säilyttämismääräyksellä. Pakkokeinolain 8:24 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voi antaa datan säilyttämismääräyksen, jos on syytä olettaa, että tutkinnan kannalta merkityksellinen data muuten saattaa hävitä tai sitä voidaan manipuloida. Säilyttämismääräys voi koskea myös dataa, jonka voidaan olettaa tulevan laitteeseen tai järjestelmään määräyksen antamisen jälkeisen kuukauden aikana.

Datan säilyttämismääräys annetaan kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan ja se voidaan uudistaa tutkinnan sitä edellyttäessä. Datan säilyttämismääräyksen saanut on velvollinen pitämään määräyksen salassa. On syytä huomioida, että datan säilyttämismääräys ei koske rikoksesta epäiltyä.

2.7 Etäetsintä

Etäetsinnällä tarkoitetaan toimintaa, jossa teknisellä laitteella tietoverkkoa hyväksikäyttäen etsitään tietoa toisesta laitteesta, joka on jonkun muun kuin poliisin hallussa (HE 222/2010 vp, s.109). Etäetsintä suoritetaan yleensä poliisin tiloista käsin.

Pakkokeinolain 8:27 §:n mukaan asian kiireellisyyden tai rikostutkinnallisten tarkoituksenmukaisuusyiden sitä edellyttäessä laite-etsintä saadaan toimittaa etäetsintänä, jossa laite-etsintä toimitetaan käyttämättä etsinnän kohteena olevan henkilön luona tai hallussa olevaa laitetta.

Kynnys etäetsinnän toimittamiselle ei ole korkea. Tapauskohtaisesti on harkittava, milloin on olemassa tarkoituksenmukaisuusyitä tai asian kiireellisyyteen liittyviä perusteita. Etäetsintä

tulee usein kyseeseen, kun on syytä epäillä tiedon tai datan häviävän nopeasti. Tämän päivän teknologia mahdollistaa tiedon hävittämisen erittäin nopeasti ja helposti. Etäetsintä ei ole yleensä rikostutkinnallisesti tarkoituksenmukainen esimerkiksi silloin, kun kotietsintä on joka tapauksessa tehtävä.

3 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön empiirinen osuus toteutettiin teemahaastattelujen ja havainnoinnin avulla. Valitsin haastattelun kyselyn sijaan, koska se soveltui mielestäni paremmin tutkimusongelman ratkaisemiseen. Tutkimuksessa ei haluttu tilastollista vaan laadullista tietoa. Haastateltavien kokemus ja asiantuntemus olivat syitä, jotka vaikuttivat kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän valintaan.

3.1 Haastattelu

Haastattelu on suosittu tiedonkeruumenetelmä tutkimus- ja kehittämistyössä. Ojasalon ym. (2009, 95) mukaan haastattelut usein yhdistetään toisiin menetelmiin, sillä ne tukevat ja täydentävät toisiaan. Tässä tutkimuksessa on haastattelun lisäksi käytetty myös havainnointia.

Haastattelu on yksi käytetyimpiä tiedonkeruutapoja. Haastattelun idea on yksinkertainen. Kun haluamme tietää, mitä joku ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä asiaa häneltä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84). Hirsjärvi ja Hurme (2008, 11) ovat tiivistäneet haastattelun lyhyesti ja ytimekkäästi; heidän mukaan haastattelu on keskustelu, jolla on tarkoitus.

Kaikki haastateltavat suhtautuivat haastatteluun erittäin positiivisesti, eikä kukaan kieltäytynyt haastattelukutsusta. Ainoaksi ongelmaksi muodostui yhteisen ajan löytäminen, mutta sekä haastattelijan että haastateltavien joustavuuden ansiosta haastattelut saatiin sujuvasti toteutettua. Kahden haastattelun osalta haastatteluaikaa jouduttiin siirtämään.

3.1.1 Teemahaastattelu

Tässä tutkimuksessa on käytetty teemahaastattelua. Haastattelumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu, koska teemahaastattelussa tutkittavien omat tulkinnat ja itse aiheesta luodut merkitykset ovat oleellisia. Haastattelun tavoitteena oli saada esiin faktoja, jotka muutoin ovat vaikeasti selvitettävissä. Kaikki tekemäni haastattelut olivat asiantuntijoiden teemahaastatteluja. Teemahaastattelut toteutettiin keväällä 2018.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Teemahaastattelun etuna on se, että haastattelussa voidaan tarkentaa ja syventää kysymyksiä haastateltavien vastauksiin perustuen. Teemahaastattelussakaan ei voi kysellä ihan mitä

tahansa, vaan tarkoituksena on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelman asettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 88.)

Teemahaastattelussa teemat on suunniteltu etukäteen, mutta tarkkaa järjestystä tai muotoa ei ole määritelty. Kaikki valitut teemat käydään läpi haastateltavien kanssa, mutta erot teemojen käsittelyn laajuudessa voivat vaihdella eri haastattelujen välillä. Teemahaastattelu voidaan suorittaa joko ryhmä- tai yksilöhaastatteluna. Tämän tutkimuksen haastattelutavaksi on valittu yksilöhaastattelu. Kanasen (2013, 94) mukaan yksilöhaastattelu tuo luotettavampaa ja tarkempaa tietoa kuin ryhmähaastattelu.

Teemahaastattelussa kysymysrunko toimii lähinnä haastattelijan muistilistana, joka joustaa tilanteiden mukaan. Teemojen puhumisjärjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista asioista samassa laajuudessa. Yksi etu teemahaastattelussa on se, että haastattelijä voi välittömästi havaita "väärät reaktiot" ja pyrkiä lisäkysymyksiin oikaisemaan tiedonannon suuntaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47 - 48.)

Teemahaastattelussa tutkimusongelmasta valikoidaan keskeisimmät aiheet tai teemat, joita tutkimushaastattelussa on tärkeää käsitellä, jotta saadaan vastaus tutkimusongelmaan. Tutkimushaastattelussa teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole väliä, mutta päämääränä on, että vastaaja voi antaa kaikista teemoista oman kuvauksensa ja ne on käsitelty vastaajan kannalta luontevassa järjestyksessä. (Vilkkä 2015, 124.)

Teemahaastattelun valmisteleminen vaatii paljon ja tutkijan on syytä perehtyä aiheeseen ja haastateltaviin perusteellisesti. Tähän seikkaan kiinnittää huomiota myös Kananen (2013, 60), jonka mukaan tapaustutkimuksessa tutkijalta edellytetään eläytymistaitoa haastattelutilanteisiin, kykyä kaivaa totuus haastattelevilta, yhteistyökykyä ja empaattisuutta.

Teemahaastattelu ei sido haastattelua tiettyyn leiriin, eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrään tai siihen, miten syväälle aiheen käsittelyssä mennään. Sen sijaan teemahaastattelussa oleellisinta on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Kanasen mielestä (2013, 94) teemahaastattelussa teemoja ja kysymyksiä ei kannata lyödä lukkoon ennen haastattelua, koska tällöin teemahaastattelun idea ymmärryksen kasvattamisesta kärsii.

Teemahaastattelun ideana oli kehittää keskustelua. Aloitin haastattelun kysymällä haastateltavien perustiedot ja kuulumiset. Kasvokkain tehdyn haastattelun etu oli se, että saatoin kysyä selventäviä kysymyksiä, jos jokin asia jäi tutkimuksen kannalta epäselväksi. Useimmiten kysymyksiä seurasi jatkokysymys tai keskustelua aiheesta.

3.1.2 Teemahaastattelun suunnittelu ja haastateltavien otanta

Hirsjärvi ym. (2009, 164) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa suositaan menetelmiä, joissa tutkittavien ääni pääsee esiin. Se että kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti satunnaisotoksen sijaan, on hyvin tyypillistä tällaiselle tutkimukselle. Aineiston tulkinnaissa jokainen tapaus käsitellään ainutlaatuisena tapauksena. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimuksessa on käytetty harkinnanvaraista otantaa valikoitaessa haastateltavia, koska jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa selvitettiin ketkä ovat laite-etsinnän suhteen parhaita asiantuntijoita. Haastateltavien valinta perustui oletukseen, että kyseiset henkilöt pystyvät kertomaan ja avaamaan laite-etsintää parhaiten. Haastateltavia ei valittu kovin montaa, koska haastateltavat antoivat riittävän määrään informaatiota.

Haastateltavat edustavat eri osastoja ja organisaatiotasoja. Näin saatiin eri näkökulmista koostuvan näkemyksen siitä, miten uusi pakkokeinolaki on vaikuttanut poliisien toimittamiin laite-etsintöihin ja kuinka toimintaa voisi kehittää. Haastatteluihin osallistui kaksi tutkinnanjohtajaa, tutkinnan ryhmänjohtaja, lakimies-rikostarkastaja ja verkkorikostutkinnan rikoskomisario.

Hirsjärven & Hurmeen (2001, 59) mukaan harkinnanvaraisessa otannassa teemahaastateltaviksi valitaan henkilöitä, joilla on näkemystä ja kokemusta aiheesta. Tarkoituksena oli löytää eri näkökulmien parhaimmat asiantuntijat. Haastattelin juridisiin asioihin erikoistuneen henkilön, teknisen näkökulman hallitsevan henkilön, kaksi laite-etsintöihin erikoistunutta tutkinnanjohtajaa sekä päivittäin laite-etsintöjä tekevän rikosylikonstaapelin.

Haastateltavien valintaa voisi myös kutsua lumipallo-otannaksi, koska haastattelujen lopussa haastateltavat saivat antaa suosituksia muista haastateltavista. Kaksi viimeistä haastateltavaa valittiin muiden haastateltavien suositusten perusteella. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 59 - 60) kutsuvat tällaista haastateltavien antamaa apua lumipallo-otannaksi.

Haastattelukysymysten ja teemojen toimivuuden testaamiseksi tehtiin pilottihaastattelu yhdelle poliisimiehelle maaliskuussa 2018. Testihaastattelussa sai rohkeasti kokeilla eri haastattelutekniikoita ja kirjaamismenettelyjä. Testihaastattelu osoittautui tutkimuksen kannalta hyödylliseksi.

Kaikki tämän tutkimuksen haastattelut johdettiin haastattelurungon ja teemojen avulla, mutta vain keskustelun suuntaa-antavana ohjauksena, jotta keskustelu pysyisi oikealla radalla. Haastattelua varten tehty lomake sisälsi tutkimusongelman kannalta tärkeimmät teemat. Haastattelun runko koostui kolmesta eri teemasta ja 10 kysymyksestä, joita haastattelija lähti laajentamaan annettujen vastausten mukaan.

Kysymykset haastatteluun valittiin niin, että haastattelu tukisi tutkimusta ja auttaisi tutkimusongelman selvittämisessä. Teemat olivat haastateltaville samat, mutta kysymysten järjestys vaihteli ja kaikki haastateltavat eivät välttämättä vastanneet kaikkiin kysymyksiin.

3.1.3 Teemahaastattelun analyysi

Hirsjärven ym. (2009, 224) mukaan tutkimusaineiston analysointiin on olemassa useita menetelmiä, jotka voidaan jäsentää karkeasti kahdella tavalla: selittämiseen pyrkivä tilastollinen analyysi ja ymmärtämiseen pyrkivä laadullinen analyysi. Pääperiaate on, että valitaan sellainen analyysitapa, joka parhaiten tuo vastauksen tutkimustehtävään.

Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109-116.) Tämän tutkimuksen kvalitatiivisen tiedon tarkasteluun käytettiin ymmärtämiseen pyrkivää laadullista analyysiä. Sisällön analyysissä aineistoa tarkasteltiin eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 105) mukaan sisällönanalyysin avulla yritetään rakentaa tutkitavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aiheetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Kananen (2014, 99-100) toteaa, että analyysi laadullisessa tutkimuksessa etenee yleisen tutkimusprosessin mukaan sillä erotuksella, että tiedon keruu ja analyysi vuorottelevat.

Haastatteluja kriittisesti analysoitaessa haastattelijan tulee ottaa huomioon, että haastateltava saattaa kaunistella omaa tekemistään, arvailla tapahtumia tai vääristää kertomusta vahingossa (Hirsjärvi & Hurme 2004, s. 47-48).

3.1.3.1 Analyysin vaiheet

Tämän tutkimuksen haastattelun analyysi on jaettu useisiin eri vaiheisiin. Ensimmäinen vaihe oli tiedonkeruuvaihe, jossa kerättiin materiaalit haastattelemalla. Tämän jälkeen tekstit yhteismitallistettiin, eli tekstit saatettiin samanlaiseen muotoon. Seuraavaksi tarkasteltiin tekstimassaa tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten näkökulmasta. Alleviivattiin sanat ja lauseet, jotka antoivat vastauksen tutkimustehtäviin, jonka jälkeen ne koottiin erilliselle paperille pelkistettyinä ilmauksina.

Tämän jälkeen karsittiin kaikki tutkimukselle epäolennaisen pois. Tuomi & Sarajärvi (2018, 123) toteaa, että sisällönanalyysin ensimmäisiä vaiheita on alkuperäisdatan pelkistäminen siten, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Teemahaastatteluista jouduttiin rajaamaan pois jonkin verran asioita, jotka olivat erittäin mielenkiintoisia, mutta eivät olleet oleellisia tutkimustehtävän kannalta.

Analyysin jälkeen seurasi useimmiten uusi tiedonkeruu vaihe, jolla täydennettiin analyysiä. Useimmiten uusi tiedonkeruuvaihe tarkoitti tarkentavia kysymyksiä haastateltavalle, mutta täydennys saattoi pitää sisällään myös tarkistuksia dokumenteista tai kokonaan uusia haastatteluja.

3.1.4 Teemahaastattelun tulokset

Tutkimusta varten haastateltiin viittä Keskusrikospoliisissa työskennellyttä henkilöä, jotka ovat oman alansa huippuasiantuntijoita. Haastattelut toteutettiin Keskusrikospoliisin keskuspaikassa Vantaalla keväällä 2018. Haastateltavat olivat naisia ja miehiä, iältään 36 - 48 vuotta. Kaikki haastattelut toteutettiin samassa, haastatteluja varten varatussa huoneessa. Haastattelukysymyksiä oli yhteensä 10 ja ne oli jaettu kolmeen eri teemaan. Yhden haastattelun pituus oli noin 90 - 120 minuuttia. Haastatteluissa ei ilmennyt häiriötekijöitä. Ainoastaan yksi haastattelu jouduttiin hetkeksi keskeyttämään ennalta sovitun tärkeän puhelun vuoksi.

Haastattelun ensimmäinen kysymys oli avoin ja siinä pyydettiin perustelevaan mitä lisäarvoa tai haasteita uusi pakkokeinolaki on tuonut laite-etsintään. Haastateltavista neljä oli sitä mieltä, että vaikutukset ovat olleet pääasiassa positiivisia. Valtaosa oli sitä mieltä, että uusi pakkokeinolaki on ainakin jonkin verran selkeyttänyt teknisten laitteiden etsintää ja sitä kautta ne ovat helpommin pakkokeinoina hallittavissa. Yksi haastateltu oli sitä mieltä, että uusi pakkokeinolaki on hankaloittanut työntekoa.

Toisessa kysymyksessä haluttiin kysyä mielipidettä siihen, miten uusi pakkokeinolaki on vaikuttanut lain tulkintaan laite-etsintöjen suhteen. Lisäkysymyksenä haluttiin tietää, että onko haastateltavalla kokemusta jostain tilanteesta, jossa uutta pakkokeinolakia on tulkittu eri tavoilla? Kaikilla haastateltavilla oli jonkinlainen kokemus tulkinnallisista ongelmista. Etenkin lain voimaantullessa oli sekaannusta siitä, miten pykälään tulisi suhtautua.

Yksi mielenkiintoisimmista tulkintaeroista oli laite-etsinnän määritelmä ja kesto. Milloin laite-etsintä alkaa ja milloin se loppuu? Haastatteluissa ilmeni, ettei pakkokeinolain määritelmä ole yksiselitteinen. Yhden haastatellun tulkinnan mukaan pakkokeinolain määrittelemä laite-etsintä alkaa vasta kun jäljennös on tehty. Muiden haastateltujen mukaan laite-etsintä päättyy, kun tietokoneesta on otettu jäljennös. Tämän tulkinnan mukaan jäljennöksen tutkiminen ei ole enää laite-etsintää, vaan poliisin taktista tutkintaa. Haastattelijan, havainnoinnin ja tutkijan omien kokemusten mukaan laite-etsinnän määritelmä ja kesto eivät ole itsestään selviä asioita. Pakkokeinolaista ei löydy suoria vastauksia.

Toinen mielenkiintoinen, eri tulkintoja aiheuttava aihe, oli niin sanotusti vapaaehtoisesti luovutettu tallenne. Onko kyse laite-etsinnästä, mikäli asianomistajan toimesta luovutetaan poliisille jonkin laitteen sisältö, esimerkiksi valvontakameran sisältö, sellaisenaan käytettäväksi todisteena? Kolme haastateltavaa oli sitä mieltä, että kyseessä on pakkokeinolain mää-

rittelemä laite-etsintä. Kyseistä aihetta ei kysytty haastattelussa suoraan, mutta lähes jokaisessa haastattelussa aiheeseen ajaututtiin jossain määrin.

Seuraava kysymys selvitti haastatellun näkemystä pakkokeinolain termistä *viivytyksettä*. Haastateltavien vastauksissa ilmeni hajontaa. Tiukimman tulkinnan mukaan *viivytyksettä* tarkoittaa maksimissaan muutamia tunteja ja toisessa ääripäässä tulkittiin sen tarkoittavan alle viikko. Keskimäärin tulkittiin sen tarkoittavan 2 - 3 päivää.

Samassa kysymyksessä pyydettiin ottamaan kantaa, missä tilanteissa laite on syytä takavarikoida ja milloin takavarikkoa ei tarvita lainkaan? Kolme haastatelluista oli sitä mieltä, että mikäli laite-etsintää ei voida tehdä muutaman päivän sisällä laitteen haltuunotosta, niin se on takavarikoitava. Kolme haastatelluista oli myös sitä mieltä, että mikäli laite palautetaan samana päivänä, niin takavarikkoa ei tarvita lainkaan. Kaksi oli sitä mieltä, että käytännössä laitteet kannattaa aina takavarikoida.

Haastattelun neljännen kysymyksen tarkoitus oli selvittää, minkälaisia digitaalisia asiakirjoja voidaan tulkita olevan suljettuja (vertaa suljettuun kirjekuoreen) ja sen myötä oikeus sen avaamiseen olevan vain tutkinnanjohtajalla taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä muulla poliisimiehellä. Vastauksissa oli jonkin verran hajontaa. Yksi haastateltu oli sitä mieltä, että on mahdotonta sanoa, mikä on suljettu ja mikä ei, kun tutkitaan dataa.

Yhden haastatellun tulkinnan mukaan käyttäjätunnuksen ja salasanasuojauksen käyttäminen ei vielä tekisi henkilön tiedostoista suljettuja asiakirjoja. Toisen haastatellun tulkinnan mukaan säännös ei koske lainkaan laite-etsinnän kohteeksi otettuja tietoteknisiä laitteita. Yhden haastatellun vastaus kuvastaa lain tulkittamisen hankaluutta: *"Eletään vielä kirjeaika. On täysin mahdotonta sanoa, mikä on suljettu ja mikä ei, kun tutkitaan dataa!"*.

Viidennessä kysymyksessä haastateltavia pyydettiin arvioimaan sitä, että onko uusi pakkokeinolaki vaikuttanut laite-etsintöihin käytettyyn työaikaan? Vastaukset olivat pitkälti yksimielisiä, uusi pakkokeinolaki ei juurikaan ole vaikuttanut. Yhden haastatellun mukaan tutkintaan käytetty aika saattaa olla jopa lyhentynyt. Kahdessa haastattelussa tuli ilmi, että kirjalliset työt ovat hieman lisääntyneet, mutta ne eivät ole kovin aikaa vieviä. Molemmat haastatellut totesivat, että Poliisiasioiden tietojärjestelmässä kyseiset lomakkeet ovat erittäin nopeita täyttää.

Kuudennessa kysymyksessä pyydettiin ottamaan kantaa siihen, miten kannattaisi suunnitella ja resursoida, kun ennakkotiedusteluiden valossa kotietsinnässä saattaa olla paljon tietoteknisiä laitteita? Vastauksissa saatiin monta hyvää kehittämisideaa tiedusteluun, resursointiin ja teknisten seikkojen huomioon ottamisessa.

Erityisesti tiedusteluvaiheeseen panostaminen sai vahvaa kannatusta, koska tiedustelu on olennainen osa tekijän profiloinnin ja käyttäytymisen ennustamisen kannalta. Kaikki haastateltavat pitivät erityisen tärkeänä etsinnän ajankohdan suunnittelua. Ajankohta kannattaa valita siten, että heti etsinnän jälkeen on mahdollisuus alkaa seulomaan materiaalia. Useimmat kuitenkin totesivat, ettei se aina ole mahdollista. Datan läpikäynnin resursointiin kannattaisi panostaa ja ottaa jo tutkintasuunnitelmassa huomioon.

Seuraava kysymys pyrki selvittämään haastatellun näkemystä laitteen haltijan läsnäolo-oikeudesta laite-etsinnässä. Milloin läsnäolo voidaan sallia ja milloin se voidaan evätä? Vastauksissa saatiin eri tulkintoja ja keskustelu vilkastui. Haastateltavien yhtenevä mielipide oli, että pakkokeinolaissa on selkeitä puutteita ja erityisesti läsnäolo-oikeus ja laite-etsinnän kesto vaatisivat täsmennystä.

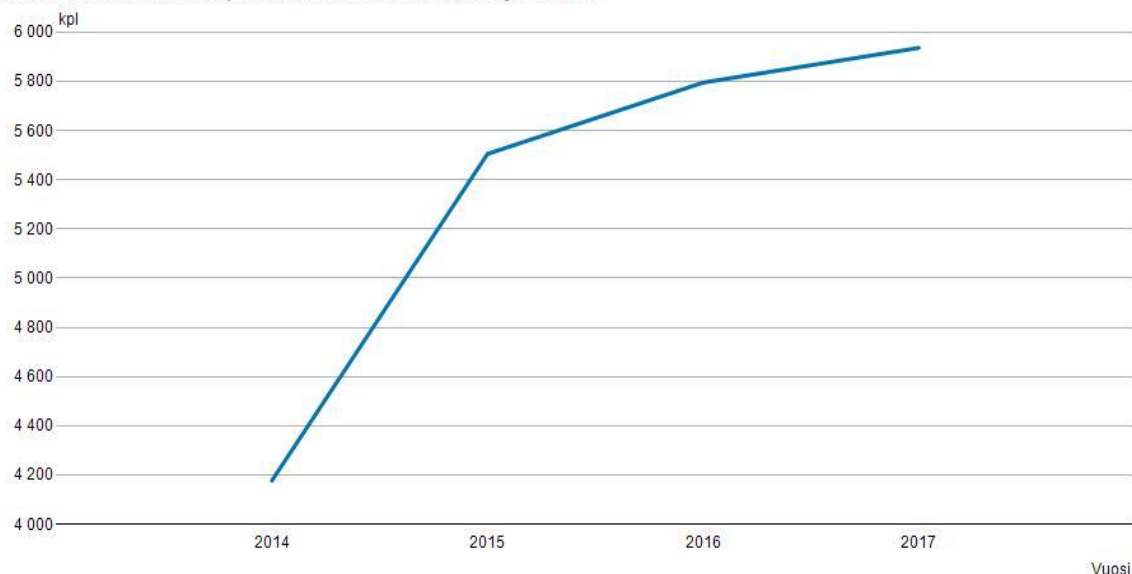
Yksi haastateltu tulkitsi niin, että läsnäolo on vain kotietsinnässä, ei koskaan laite-etsinnässä. Yhden haastatellun tulkinnan mukaan läsnäolo käytännössä aina evätään, koska poliisin tekniset tutkintamenetelmät ovat salaisia. Hän perusteli asiaa näin: *”Monta eri tulkintaa. Minä tulkitsen niin, että läsnäolo on vain kotietsinnässä, ei laite-etsinnässä. Minä en tutkinnanjohtajana salli läsnäoloa kopioitaessa tai seulottaessa”*.

Vain yksi haastateltu oli sitä mieltä, että läsnäolo-oikeus koskee lähtökohtaisesti kotietsinnän lisäksi myös laite-etsintää. Hänen mielestä voitaneen tulkita lainsäätäjän tarkoittaneen läsnäolo-oikeuden koskettavan myös poliisin tiloissa suoritettavaa laite-etsintää. Haastateltu toki korosti, että läsnäolo-oikeus useimmissa tapauksissa voidaan evätä salaisiin tutkintamenetelmiin perustellen.

Kahdeksas kysymys koski tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuutta. Pakkokeinolain mukaan tietojärjestelmän haltija tai ylläpitäjä ovat velvollisia antamaan esitutkintaviranomaiselle tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot. Haastateltavilta kysyttiin kokemuksia tietojen saatavuuden sujumisesta. Yhden vastaajan mukaan ulkomaalaiset palvelutarjoajat aiheuttavat jonkin verran ongelmia, mutta valtaosa oli sitä mieltä, ettei ole ilmennyt ongelmia.

Yhdeksännessä kysymyksessä pyydettiin arvioimaan, jatkuuko poliisin toimittamien laite-etsintöjen määrällinen nousu, vai onko huippu jo nähty?

Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen pakkokeinot muuttujina Poliisilaitos, Pakkokeinot, Kohdehenkilön sukupuoli, Kohdehenkilön ikä ja Vuosi

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 1: Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen toimittamat laite-etsinnät 2014 - 2017 (Tilastokeskus, 2018).

Tämä oli ensimmäinen kysymys, jossa kaikki haastatellut olivat täysin samaa mieltä. Nousu tulee varmasti jatkumaan, koska teknisen kehityksen myötä ihmisillä on tietoa yhä enemmän teknisissä laitteissa. Mahdollisia laite-etsinnän kohteita tulee koko ajan lisää ja vain mielikuvitus on rajana, miten ne voidaan hyödyntää. Yksi haastateltu oli varma siitä, että tänäkin vuonna Keskusrikospoliisissa jäljennetään enemmän dataa, kuin koskaan aiemmin.

Viimeisessä kysymyksessä pyydettiin mielipidettä siihen, että tulisiko poliisilla olla mahdollisuus toimittaa salainen tai jälkikäteen ilmoitettava laite-etsintä? Tämä oli toinen kysymys, jossa kaikki vastaajat olivat täysin samaa mieltä. Jälkikäteen ilmoitettava laite-etsintä tulisi olla mahdollista, koska tiedonhankinnan tarkoitus vaarantuu, kun laite-etsinnästä ilmoitetaan etukäteen. Jokainen haastateltu oli samaa mieltä siitä, että vähintään pitäisi olla mahdollisuus viivästyttää kohdehenkilölle ilmoittamista. Jälkikäteen ilmoitettavasta etsinnästä kerron lisää neljännessä kappaleessa, tutkimuksen johtopäätöksissä.

3.2 Havainnointi

Tutkimuksellisessa havainnoinnissa tarkkaillaan käyttäytymistä ja toimintoja. Havainnointia käytetään yleisesti menetelmänä laadullisissa ja tapaustutkimuksissa, koska se soveltuu hyvin toiminnan ja käyttäytymisen kuvaamiseen. (Uusitalo 2001, 89.)

Tässä tutkimuksessa käytettiin havainnointia yhtenä tiedonhankintamenetelmänä. Tutkimuksessa havainnoitiin eniten yksilön käyttäytymistä, mutta kahdella havainnointikerralla tutkit-

tiin myös yksilön toimintaa ryhmässä. Havainnointitoteutettiin Keskusrikospoliisin keskuspaikassa Vantaalla keväällä 2018. Osallistujat olivat miehiä ja naisia, iältään 26 - 44 vuotta. Havainnointikertojen kesto vaihteli puolesta tunnista viiteen tuntiin.

Havainnoinnin aikana tehtiin kenttämuistiinpanoja ja pidettiin havainnointipäiväkirjaa reaaliajassa. Muistiinpanoihin ja päiväkirjaan kirjattiin mahdollisimman paljon tilanteeseen liittyviä asioita ja yksityiskohtia. Jokaisen havainnoinnin jälkeen tehtiin pikainen analyysi. Yksi vaihtoehto olisi myös ollut havainnointikertojen videoiminen, mutta salassapitovelvollisuudet ja muiden läsnäolevien yksityisyys muodosti ylitsepääsemättömän esteen.

Kananen (2014, 92) pitää etukäteissuunnittelua tärkeänä havainnoinnissa. Tämän tutkimuksen aikana tulleet havainnointimahdollisuudet tulivat usein niin nopealla aikataululla, ettei kovin yksityiskohtainen suunnittelu ollut mahdollista. Usein kävi niin, että sattumalta huomattiin toisella osastolla työskentelevän kollegan olevan juuri aloittamassa laite-etsintä tai laite-etsinnän jäljennöksen tutkimista. Tämä osoittautui oppimisen kannalta erittäin tärkeäksi, koska yllättävillä havainnointikerroilla tuli mahdollisuus tutustua muiden osastojen erilaisiin työskentelytapoihin ja käytäntöihin.

3.2.1 Havainnoinnin tulokset

Havainnointi on tuloksellista, mutta erittäin aikaa vievää tiedonhankintaa. Havainnoinnilla voi tavoittaa niin sanottua ”hiljaista tietoa”, jota ei voida tavoittaa muilla keinoilla. Havainnointi on yksi tieteellisen tutkimuksen vanhimmista menetelmistä (Kananen 2014, 65). Kananen mukaan (2013, 81) havainnointia pidetään yhtenä tehokkaimmista tiedonkeruumenetelmistä.

Suoritin suoraa ja strukturoimatonta havainnointia luonnollisessa ympäristössä aidoissa tilanteissa. Kerroin suorittavani havainnointia kaikille läsnä oleville. Tämä voi teoriassa vaikuttaa käyttäytymisen muutoksena ja sitä kautta tutkimukseen lopputulokseen, mutta aikaisempien kokemusten ja ihmistuntemuksen perusteella en usko havainnoinnin vaikuttaneen käytökseen. En myöskään huomannut mitään muutoksia havainnoinnin aikana.

Joskus havainnoinnissa ongelmaksi voi muodostua sisäänpääsy yhteisöön ja se voi johtaa tutkimustulosten luotettavuuteen. Tässä tutkimuksessa sisäänpääsy yhteisöön ei muodostanut ongelmia, koska lähes kaikki osallistujat olivat ennestään tuttuja.

Havainnoinnin avulla selvitettiin, miten laite-etsintää tehtiin käytännössä ja kuinka aineistoa tutkittiin jäljentämisen jälkeen. Havainnoinnin tulokset tukivat haastattelun tuloksia. Havainnoinnissa ilmeni, että uuden pakkokeinolain vaikutukset ovat olleet pääasiassa positiivisia, mutta pakkokeinolaki ei ole yksiselitteinen.

4 Johtopäätökset, kehittämisideat ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen lähtökohtana oli tekijän kiinnostus laite-etsinnän merkitykseen yhtenä merkittävänä pakkokeinona esitutkinnassa. Työssä etsittiin kehittämisideoita käytännön työelämään, koska toimeksiantajalla, Keskusrikospoliisin tutkintaosastolla, oli tarve saada selvitys vuonna 2014 uudistetun pakkokeinolain vaikutuksesta laite-etsintöihin. Yhtenä merkittävänä tavoitteena oli myös laatia yksityiskohtainen käsikirja mitä tulee ottaa huomioon laite-etsintöjä toimittaessa. Käsikirja on työn alla.

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata, miten uusi pakkokeinolaki on vaikuttanut poliisin toimittamiin laite-etsintöihin. Tutkimuksessa perehdyttiin myös siihen, miten uutta pakkokeinolakia tulisi tulkita tutkinnan aikana. Lisäksi pyrittiin löytämään kehitysideoita, miten laite-etsinnän toimittamista voitaisiin kehittää ja käytäntöjä yhtenäistää.

4.1 Johtopäätökset

Kanasen mukaan (2013, 15) tapaustutkimuksen tarkoitus on tehdä tapauksesta ymmärrettävä. Tapaustutkimuksessa tuotetaan ongelmaan ratkaisu, mutta tutkija ei ryhdy käytännön työhön ongelman poistamiseksi. Tapaustutkimuksessa työ jää siihen, että ratkaisu esitetään. Laine, Bamberg & Jokinen (2017, 53) toteavat osuvasti, että tapaustutkimuksessa tapauksen kuvaus on itsessään yksi tutkimuksen tuloksista.

Haastatteluissa nousi esiin useita mielenkiintoisia näkökulmia. Tutkimuksen tulokset olivat osittain odotettuja, mutta haastatteluissa ilmeni myös yllättäviä seikkoja ja tulkintoja. Haastatteluissa ja havainnoinnissa tuli myös ilmi uusia ideoita ja ajatuksia sujuvampaan työhön. Teemahaastatteluiden tuotoksena syntynyt tieto yhdistettynä aiheesta löytyneeseen kirjallisuuteen mahdollistivat muutaman konkreettisen kehitysideoita.

Tämän tutkimuksen yhtenä keskeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että poliisilla tulisi tiettyjen edellytysten täytyessä olla mahdollisuus ilmoittaa laite-etsinnästä jälkikäteen. Tällä hetkellä tiedonhankinnan tarkoitus saattaa vaarantua vakavasti, koska laki velvoittaa poliisia ilmoittamaan laite-etsinnästä etukäteen. Tämän päivän teknologia mahdollistaa tiedon hävittämisen erittäin nopeasti ja helposti.

Suomi lienee ainut pohjoismaa, jossa jälkikäteen ilmoittaminen ei ole mahdollista. Sisäministeriön muistion mukaan (2015, 7) turvallisuusviranomaisten toimivaltuudet eivät saa poiketa muiden, esimerkiksi Pohjoismaiden viranomaisten käytettävissä olevista keinoista. Pohjoismaissa on jälkikäteen ilmoitettavalla etsinnällä ollut keskeinen rooli suunniteltujen terrorisankojen torjunnassa ja selvittämisessä.

Tulevaisuudessa saattaakin olla mahdollista, että poliisi voi ilmoittaa laite-etsinnästä myös jälkikäteen. Sisäministeriön arviomuistion (2015, 13) mukaan laite-etsinnän tulee olla mahdol-

linen myös jälkikäteen ilmoitettavana. Muistion mukaan (2015, 18) jälkikäteen ilmoitettavan laite-etsinnän edellytykset olisivat muun muassa perusteltu oletus syyllistä vakaviin rikoksiin, kuten henkirikokseen tai terrorismirikokseen. Jälkikäteen ilmoitettavasta laite-etsinnästä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Tämän tutkimuksen mukaan pakkokeinolakia tulisi muuttaa siten, että jälkikäteen ilmoitettava laite-etsintä tulisi olisi mahdollista toimittaa. Haastatellut asiantuntijat olivat tästä asiasta yksimielisiä. Jälkikäteen ilmoitettava etsintä ei olisi kuitenkaan helppo asia toteuttaa, vaikka lainsäädäntö antaisi tälle mahdollisuuden. Teknisen puolen asiantuntijan haastattelussa ilmeni, että ongelmaksi voi muodostua laitteen jäljentämisen ajallinen kesto. Etenkin kovalevyt ovat hitaita jäljentää, jonka vuoksi salainen etsintä voi käytännössä olla hankala toteuttaa.

Teemahaastattelun perusteella voidaan päätellä, että uusi pakkokeinolaki on selkeyttänyt laite-etsinnän määritelmiä, mutta edelleen on epätietoisuutta ja hajontaa tulkinnoissa. Laki ei ole vielä yksiselitteinen. Havainnointitulokset vahvistavat tämän. Tutkimusta voidaan pitää onnistuneena, koska siinä saatiin selvitettyä vastauksia tutkittavaan aiheeseen ja tutkimuskysymyksiin. Laadullisten tutkimusmenetelmien avulla aiheesta saatiin syvällisempää ymmärrystä.

4.2 Kehittämisideat

Teemahaastattelussa haastateltuja pyydettiin ottamaan kantaa siihen, miten kannattaisi suunnitella ja resursoida, kun ennakkotiedusteluiden valossa kotietsinnässä saattaa olla paljon tietoteknisiä laitteita. Vastauksissa saatiin monta hyvää kehittämisideaa tiedusteluun, resursointiin ja teknisten seikkojen huomioon ottamisessa. Kehittämisideoita syntyi myös havainnoinnin ja kirjallisuuden avulla.

4.2.1 Panostaminen suunnitteluvaiheeseen

Vanhan sanonnan mukaan hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Laite-etsintä ja jäljennöksen tutkiminen vievät yhä suuremman osan esitutkintaan käytettävästä ajasta, koska teknisen kehityksen myötä ihmisillä on dataa yhä enemmän teknisissä laitteissa. Jo suunnitteluvaiheessa pitäisi pystyä arvioimaan mitkä ovat käytettävissä olevat resurssit ja pyrkiä jakamaan niitä mahdollisimman optimaalisesti. Hyvin suunnitellussa etsintäoperaatiossa laite-etsintään on varattu tarpeeksi resursseja ja jokainen osallistuja tietää omat vastualueet jo ennen kuin etsinnät alkavat.

Teemahaastatteluissa erityisesti panostaminen tiedusteluvaiheeseen sai vahvaa kannatusta. Kaikki haastateltavat pitivät erityisen tärkeänä etsinnän ajankohdan suunnittelua. Ajankohta kannattaa valita siten, että heti etsinnän jälkeen on mahdollisuus alkaa seulomaan materiaalia. Datan läpikäynnin resursointiin kannattaisi panostaa ja ottaa huomioon jo tutkintasuunnitelmassa.

Mahdollisimman pian pitäisi myös pystyä priorisoimaan laite-etsintöjen kiireellisyyttä. Usein käy myös niin, että laitteissa on niin paljon dataa, ettei kaikkea voi tutkia. Jos laitteita on useita, niin olisi tärkeää jo esitutkinnan alussa asettaa laitteet tärkeysjärjestykseen. On rajattava sitä, mitä halutaan löytää ja mihin laitteisiin tutkintaa tehdään. Olisi erityisen tärkeää tunnistaa laitteet, jotka kuuluvat muille kuin rikoksesta epäillylle. Nämä tulisi palauttaa välittömästi.

4.2.2 Työtapojen, dokumentoinnin ja koulutuksen yhtenäistäminen

Toisena kehitysideana esitetään laite-etsintöjen toimittamiseen liittyvien työtapojen, dokumentoinnin ja koulutuksen yhdenmukaistamista. Laite-etsintöjä toimittaville poliisimiehille tulisi myös tarjota runsaasti enemmän koulutusta.

Tällä hetkellä jokaisesta laite-etsinnästä tehdään yhdenmukaiset laite-etsintämääräykset ja laite-etsintäpöytäkirjat Poliisiasioiden tietojärjestelmään, mutta muu dokumentointi on kirjavaa. Kirjaamiskäytäntöjä ei ole ohjeistettu ja pahimmassa tapauksessa valtava työpanos voi yksinkertaisesti kadota puuttuvan dokumentoinnin seurauksena. Yhtenäinen ja samalla alustalla toimiva laite-etsintäpäiväkirja ja muistiinpanolomake johtaisi laadukkaampaan dokumentointiin. Yhdenmukaisten koulutusten, ohjeiden, ohjelmien ja käytäntöjen myötä työn lopputulos olisi yhtenäisempi ja korkeatasoisempi.

4.2.3 Laitteiden sinetöinti

Viimeinen, mutta haastatteluissa erittäin tärkeäksi koettu konkreettinen kehitysidea, liittyi mahdollisimman kattavan ja aukottoman todistetekstien varmistamiseen. Poliisin haltuun otamat laitteet tulisi aina sulkea todistusaineistolle tarkoitettuihin sinettipusseihin. Tämän pitäisi jo olla käytäntö kaikkialla Suomessa, mutta käytännössä näin ei vielä ole. Suomen poliisissa ei liene vaaraa laitteen manipuloimisessa, mutta huolellinen sinetöinti voisi jo ennakoon kumota väitteet manipuloimisesta. Erityisen tärkeää olisi sinetöinti, mikäli laite-etsintä ei saada toimitettua saman päivän aikana.

4.3 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimus toi vastausten ja kehittämiskohteiden lisäksi esille muutaman aiheen, jotka kaipaisivat lisätutkimusta. Seuraavissa aliluvuissa esittelen lyhyesti kaksi lisätutkimusaihetta, jotka tulivat esille haastatteluiden ja havainnoinnin seurauksena.

4.3.1 Esitutkinta- ja ilmoitusvelvollisuus

Muutamassa haastattelussa keskustelu ajautui hieman yllättäen esitutkinta- ja ilmoitusvelvollisuuteen. Tämä oli yllättävää, koska aihepiiri ei kuulunut lainkaan kysymysrunkoon tai teemoihin. Esitutkintalain 3 luvun 1§:n mukaan poliisilla on velvollisuus viipymättä kirjata ilmoitus sekä 3 luvun 3 §:n mukaan, toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perus-

teella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Tutkinnanjohtaja päättää tarvittaessa siitä, toimitetaanko esitutkinta, mutta esitutkintalain mukaan mahdollinen tutkinnanjohtaja ei voi päättää ilmoituksen kirjaamisesta.

Tämä voi osoittautua ongelmaksi erityisesti laite-etsintöjen suhteen, koska laite-etsinnässä voi paljastua monta epäiltyä rikosta. Pitäisikö kaikista epäillyistä rikoksista kirjata rikosilmoitus välittömästi? Onko laite-etsintää toimittavan henkilön viipymättä kirjattava ilmoitus? Onko käytännössä lakia edes mahdollista noudattaa?

Esitutkintavelvollisuuksiin kuuluu muun muassa asianomistajan selvittäminen. Tämä voi olla erityisen hankalaa ja resurssveja vaativaa, koska asianomistajaryitykset eivät maineen menettämisen pelossa halua poliisin tutkivan mahdollisia rikoksia. Asianomistajaryitysten huoli on aiheellinen, koska vaikka esitutkinta itsessään pysyisi salassa, niin pääsääntöisesti pöytäkirjat ja esitutkintapäätökset ovat julkisia.

4.3.2 Etäetsintä Suomen rajojen ulkopuolella

Haastatteluissa ilmeni, että etäetsintä Suomen rajojen ulkopuolelle on yksi keskeisimmistä ongelmista lainsäädännössä. Suomessa ei toistaiseksi ole kansallista lainsäädäntöä etäetsinnästä Suomen rajojen ulkopuolelle. Tällä hetkellä ei ole myöskään yhtenäistä vakiintunutta käytäntöä.

Mitä lainsäädäntöä tulee noudattaa, kun ei ole tiedossa missä haluttu data sijaitsee? Useimpien datan sijaintietoa ei ole saatavilla. Kansainväliset sopimukset, kuten esimerkiksi Budapestin sopimus, ovat haastavia tulkita. Voidaanko etsintää ja takavarikkoa ylipäättänsä tehdä vai ei? Jos voidaan, niin millä edellytyksillä? Nykytulkinna mukaan sopimuksen ratifioineisiin maihin etäetsintä voidaan tehdä.

5 Tutkimuksen luotettavuus

Kanasen (2014, 146 - 148) mukaan tieteellisen tutkimuksen yleiset luotettavuusmittarit ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti liittyy lähinnä tutkimuksen toteutukseen ja tarkoittaa tulosten pysyvyyttä. Validiteetti liittyy tutkimuksen suunnitteluun ja tarkoittaa, että tutkitaan ja mitataan oikeita asioita.

Reliabiliteettia voidaan todentaa usealla eri tavalla. Yksi tapa on, että kaksi tutkijaa pääsee samaan lopputulokseen. Toinen tapa todeta tulokset luotettaviksi on, kun sama henkilöä tutkittaessa eri tutkimiskerroilla saa saman tuloksen. Tutkimuksen validiteetti kertoo tutkimuksen kyvystä mitata juuri oikeita asioita.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuutta edesauttaa tutkijan tarkka kertomus tutkimuksen toteuttamisesta. Tutkijan olisi hyvä kertoa olosuhteista, paikoista, haastatteluihin käytetystä ajasta sekä mahdollisista häiriötekijöistä. Luotettavuutta voidaan mitata myös

tutkijan omista tulkinnoista, ja siitä kuinka hän tulkintansa perustelee. (Hirsjärvi ym. 2010, 231-233.)

Kaikissa haastatteluissa on vaara tulkita vastauksia ”väärin”. Tulkintaan voi vaikuttaa lähes mikä tahansa. Kanasen (2014, 151) mukaan tulkinnan yksinkertaisin todentamistapa on luettaa aineisto ja tulkinta haastateltavalla. Tässä tutkimuksessa haastatteluissa ei päädytty eri linjoille tulkinnassa, koska haastateltavat antoivat suoraan aiheeseen liittyviä erinomaisia vastauksia. Kaikki haastateltavat saivat mahdollisuuden tutustua koko haastattelun sisältöön ja sen tuloksiin. Jokaisen haastattelun jälkeen tein välittömästi referoivan litteroinnin, niin ettei tulosten luotettavuus kärsisi.

5.1 Triangulaatio

Triangulaatiolla tarkoitetaan useamman tutkimusmenetelmän yhdistämistä samassa tutkimuksessa. Triangulaatio on monimenetelmällinen strategia, jolla ilmiötä voidaan tarkastaa monesta näkökulmasta ymmärryksen saamiseksi. Ratkaisun löytämiseksi voidaan käyttää monia menetelmiä, kuten havainnointia, haastatteluja ja dokumentteja. Eri näkökulmista pyritään saamaan vahvistusta samalle tulkinnalle tai tulokselle. Jos eri lähteistä saadaan samanlaisia tuloksia, voidaan ratkaisua pitää luotettavana. Triangulaatiolla voidaan välttyä mahdollisesta yhden menetelmän systemaattiselta virheeltä. Triangulaation vaarana voi olla eri menetelmillä saatujen tutkimustulosten ristiriitaisuus. (Kananen 2014, 120 - 122.)

Tässä tutkimuksessa käytettiin triangulaatiota. Ilmiötä tarkasteltiin monesta näkökulmasta ja ratkaisun löytämiseksi käytettiin teemahaastatteluja, havainnointia, kirjallisuutta ja dokumenttianalyysiä. Havainnoinnin tulokset tukivat haastattelutuloksia. Tutkimustuloksissa ei havaittu ristiriitoja.

5.2 Tutkimusaineiston riittävyys

Yksi tapa ratkaista tutkimusaineiston riittävyys on puhua saturaatiosta, eli kylläntymisestä. Haastatteluja tehdään niin pitkään kuin ne tuovat uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään; haastateltavat eivät tuota mitään uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.)

Tässä tutkimuksessa tuloksia ongelman ratkaisemiseksi kertyi hyvin ja lopuksi haastattelun vastauksissa alkoi ilmentyä yhtäläisyyksiä. Tästä voidaan päätellä, että haastateltavia oli riittävä määrä. Määrän nostaminen olisi todennäköisesti tuottanut suurimmaksi osaksi lisää samantyyliisiä vastauksia. Havainnoinnissa oli havaittavissa samoja merkkejä saturaatiosta, mutta ne eivät olleet yhtä selkeitä kuin haastatteluissa.

5.3 Eettisyys

Tutkimusentekoon liittyy monia eettisiä kysymyksiä, jotka on otettava huomioon. Tutkimusprosessista on pyrittävä tekemään "läpinäkyvä", jotta myös eettisten kysymysten huomioimisen arvioiminen mahdollistuu. Tässä opinnäytetyössä on pyritty läpinäkyvyyteen ensimmäisistä askeleista, työn suunnittelusta alkaen.

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tiedon hankintaan ja julkistamiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet ovat yleisesti hyväksytyjä ja periaatteiden tunteminen on tutkijan omalla vastuulla. (Hirsjärvi ym. 2009, 23.)

Laadullisen tutkimuksen eettiset vaatimukset edellyttävät tutkijalta eettistä vastuullisuutta. Tässä tutkimuksessa korostui ihmisarvon kunnioittaminen, joka on eettisesti kestävä tutkimustavan lähtökohta. Opinnäytetyön eri vaiheissa on noudatettu ihmisarvon kunnioittamisen lisäksi muun muassa yleistä huolellisuutta, läpinäkyvyyttä, avoimuutta ja rehellisyyttä kaikesa tekemisessä.

6 Lähteet

Painetut lähteet

Andreasson, A., Koivisto, J. & Ylipartanen, A. 2016. Tietosuojakäsikirja johdolle. 2., uudistettu painos (3. painos). Tallinna: Printon.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16.painos. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Koskinen, S., Alapuranen, L., Heino, A. & Salli, M. 2005. Henkilötietojen käsittely työelämässä. Helsinki: Edita.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino.

Launiala, M. 2013. Esitutkinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet. Joensuu: Koipijyvä.

Nykänen, P. 2013. Johdatus oikeusjärjestykseen. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. 3.-4.painos. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: SanomaPro.

Peltomäki, J & Norppa, K. 2015: Rikos meni verkkoon: Näkökulmia kyberrikollisuuteen ja verkkoturvallisuuteen. Helsinki: Talentum Media.

Rantaeskola, S. (toim.) 2014. Pakkokeinolaki - Kommentaari. Tampere: Juvenes Print.

Räsänen, P., Anttila, A. & Melin, H. 2005. Tutkimus menetelmien pyörteissä. Juva: WS Bookwell.

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum

Tuulaniemi, J. 2013. Palvelumuotoilu, palvelu. 2., tarkistettu painos. Liettua: BaltoPrint.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi, uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Uusitalo, H. 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 1. - 7. painos. Helsinki: WSOY.

Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. 4., uudistettu painos. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva: Bookwell.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Virallislähteet

Budapestin sopimus. 2007. Tasavallan presidentin asetus Euroopan neuvoston tietoverkkokollisuutta koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta.

Hallituksen esitys nro 222. 2010. Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Hallituksen esitys nro 14. 1985. Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskeva lainsäädännöksi.

Helsingin käräjäoikeuden päätös n: o 592. 2018. Asiano: 27.2.2018 PK18/455.

Sisäministeriön muistio SMDno-2015-601. Selvitys poliisilain tiedon hankintasäännösten riittävyydestä yhteiskunnan kannalta kaikkein vakavimpien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa.

Sähköiset lähteet:

Gartner. 2014. Gartner Says a Typical Family Home Could Contain More Than 500 Smart Devices by 2022. Viitattu 26.4.2018. <https://www.gartner.com/newsroom/id/2839717>

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Viitattu 7.4.2018.
https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Koiranen, I., Räsänen, P. & Södergård, C. 2016. Mitä digitalisaatio tarkoittaa kansalaisen näkökulmasta? Viitattu 1.3.2018. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/talous-yhteiskunta-32016/mita-digitalisaatio-ontarkoittanut-kansalaisen-nakokulmasta/>

Lukka, K. 2015. Konstruktiivinen tutkimusote. Viitattu 27.5.2018.
<https://metodix.fi/2014/05/19/lukka-konstruktiivinen-tutkimusote/>

Minilex. 2018. Kotietsintä keinona löytää esine tai henkilö. Viitattu 8.6.2018.
<https://www.minilex.fi/a/kotietsinta-keinona-loytaa-esine-tai-henkil%C3%B6>

Pakkokeinolaki. 2014. Viitattu 20.8.2018.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110806>

Passi, M. 2018. Käräjäoikeus: Keskusrikospoliisi saa tutkia Helsingin Sanomien toimittajalta takavarikoidut laitteet. Viitattu 21.5.2018. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005594789.html>

Poliisi. 2018. Pakkokeinot. Viitattu 4.6.2018. <https://www.poliisi.fi/rikkokset/pakkokeinot>

Poliisi. 2018. Rikoksen esitutkinta. Viitattu 1.6.2018.
https://www.poliisi.fi/rikkokset/rikoksen_esitutkinta

Siltala, R. 2015. Tieteen termipankki. Viitattu 5.4.2018.
http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeustieteellinen_tutkimus/laajempi_kuvaus

Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. 2018. Viitattu 5.3.2018.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_oik_rpk/?tablelist=true

Julkaisemattomat lähteet

Haastattelu A. Keskusrikospoliisissa keväällä 2018. Vantaa.

Haastattelu B. Keskusrikospoliisissa keväällä 2018. Vantaa.

Haastattelu C. Keskusrikospoliisissa keväällä 2018. Vantaa.

Haastattelu D. Keskusrikospoliisissa keväällä 2018. Vantaa.

Haastattelu E. Keskusrikospoliisissa keväällä 2018. Vantaa.

7 Kuviot

Kuvio 1: Poliisin, tullin ja rajanvartiolaitoksen toimittamat laite-etsinnät 2014 -2017 (Tilastokeskus, 2018).....	22
---	----

8 Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset

Pakkokeinona laite-etsintä: Tapaustutkimus uuden pakkokeinolain vaikutuksesta poliisin toimittamiin laite-etsintöihin.

Teema 1: Uuden pakkokeinolain vaikutus

1. Miten arvioit uuden pakkokeinolain vaikuttaneen poliisin toimittamiin laite-etsintöihin? Mitä lisäarvoa tai haasteita uusi pakkokeinolaki on tuonut laite-etsintään?

Teema 2: Uuden pakkokeinolain vaikutus lain tulkintaan

2. Miten uusi pakkokeinolaki on vaikuttanut lain tulkintaan? Onko teillä kokemusta jostain tilanteesta, jossa uutta pakkokeinolakia voi tulkita eri tavoilla?
3. Laitteen haltuun ottaminen. Pakkokeinolain 8 luvun 22 §:n (toisen momentin) mukaan poliisimies saa ottaa teknisen laitteen haltuunsa laite-etsinnän toimittamista varten. Jos laite-etsintää ei voida viivytyksettä toimittaa, laite on takavarikoitava. Mikä on teidän näkemys termistä *viivytyksettä*? Missä tilanteissa laite on syytä takavarikoida? Milloin takavarikkoa ei tarvita lainkaan?
4. Yksityisen asiakirjan avaaminen ja tutkiminen (PKL 8:13). Pakkokeinolain 7 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan saa avata vain tutkinnanjohtaja taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Miten tätä pitää tulkita, minkälaisia asiakirjoja on pidettävä suljettuina laite-etsintää toimittaessa?

Teema 3: Uuden pakkokeinolain vaikutus "käytännön työhön"

5. Miten uusi pakkokeinolaki on vaikuttanut laite-etsintöihin käytetyn työajan suhteen?
6. Miten kannattaisi suunnitella ja resursoida, kun ennakkotiedusteluiden valossa kotietsinnässä saattaa olla paljon tietoteknisiä laitteita? Mitkä seikat olisi syytä ottaa huomioon ennakkoon?
7. Läsnäolo laite-etsinnässä. Pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n mukaan kohdehenkilölle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Onko kohdehenkilön tai hänen nimeämän todistajan läsnäolo aiheuttanut viivästyksiä? Milloin voidaan evätä läsnäolo-oikeus (Pakkokeinolaki 8 luku, 5 §)?
8. Tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuus. Pakkokeinolain 8 luvun 23 §:n mukaan tietojärjestelmän haltijan tai ylläpitäjä ovat velvollisia antamaan esitutkinta-

viranomaiselle tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot. Onko sinulla kokemuksia tietojen saatavuuden sujumisesta?

9. Poliisin, Tullin ja Rajan laite-etsintään liittyvät pakkokeinot ovat lisääntyneet vuodesta 2014 (4177 kpl) lähtien joka vuosi muutamalla sadalla. Vuonna 2017 laite-etsintöjä oli 5936 kpl (Tilastokeskus, 2018). Eli noin 16 laite-etsintää päivässä. Mikä on teidän arvio? Jatkuuko nousu, vai onko huippu jo nähty? Pitäisikö nämä asiat huomioida resurssoinnissa?
10. Pakkokeinolaki 8:5 estää niin sanotun salaisen kotietsinnän, josta ilmoitettaisiin jälkikäteen. Tulisiko Suomessa olla mahdollisuus toimittaa salainen- tai jälkikäteen ilmoitettava laite-etsintä?